

Egyetemi doktori (Ph.D.) értekezés tézisei

**Caspofungin, micafungin és nikkomycin *Z in vitro*
hatékonyságának vizsgálata mikro- és makrodilúciós
módszerekkel a fontosabb *Candida* fajok ellen**

Földi Richárd

Témavezető: Dr. Majoros László

DEBRECENI EGYETEM

Gyógyszerészeti Tudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2012

Caspofungin, micafungin és nikkomyacin *Z in vitro* hatékonyságának vizsgálata mikro- és makrodilúciós módszerekkel a fontosabb *Candida* fajok ellen

Értekezés a doktori (Ph.D.) fokozat megszerzése érdekében
a gyógyszerészeti tudományok tudományágban

Írta: Földi Richárd okleveles molekuláris biológus (mikrobiológus)

Készült a Debreceni Egyetem Gyógyszertudományok doktori iskolája
(Mikrobiológia és farmakológia programja) keretében

Témavezető: Dr. Majoros László

A doktori szigorlati bizottság:

elnök: Prof. Dr. Tósaki Árpád, az MTA doktora
tagok: Dr. Vecsernyés Miklós, Ph.D.
Dr. Urbán Edit, Ph.D.

A doktori szigorlat időpontja:

2012. október 2. 11 óra, DEOEC I. sz. Belgyógyászati Klinika tanterme

Az értekezés bírálói:

Prof. Dr. Kovács Péter, kandidátus
Dr. Dóczi Ilona, Ph.D.

A bírálóbizottság:

elnök: Prof. Dr. Tósaki Árpád, az MTA doktora
tagok: Prof. Dr. Kovács Péter, kandidátus
Dr. Vecsernyés Miklós, Ph.D.
Dr. Urbán Edit, Ph.D.
Dr. Dóczi Ilona, Ph.D.

Az értekezés védésének időpontja:

2012. október 2. 13 óra, DEOEC I. sz. Belgyógyászati Klinika tanterme

BEVEZETÉS

A súlyos gombafertőzések közel 90%-áért a különböző *Candida* fajok tehetők felelőssé. Mint a normál flóra tagjai, megtalálhatóak az egészséges szervezetben, de az oportunistá fertőzések, illetve az orvosi beavatkozások következtében számuk jelentősen megnövekedhet. A *Candida* fajokat a negyedik (8-10%) leggyakoribb nozokomiális szepszist előidéző patogénként tartják számon világszerte. A leggyakrabban izolált kórokozó, melyet egyben a legvirulensebbnek is tartanak, a *Candida albicans*, azonban az 1990-es évektől a nem-albicans *Candida* fajok által okozott megbetegedések száma is megnövekedett.

Az *in vitro* antifungális érzékenységi vizsgálatok fontos szerepet töltenek be a megfelelő terápiához szükséges gyógyszer kiválasztásában, a gyógyszerfejlesztési kísérletekben és az antifungális rezisztencia fejlődésének nyomon követésében.

Vizsgálatainkban a CLSI (Clinical and Laboratory Standards Institute) által létrehozott antifungális érzékenységi vizsgálati eljárásokat alkalmaztuk. Ezt a dokumentumot először 1992-ben adták ki, majd az évek során több módosításon ment keresztül, míg mostani formáját az M27-A3 változatban nyerte el.

A kísérleteinkben is használt idő-ölés módszer elengedhetetlen kelléke az antimikrobiális szerek aktivitásának megismerésében. Megfelelő információt nyújt a szer hatásának mértékéről, a farmakodinámiás tulajdonságairól (pl. a koncentráció, gyógyszer által kifejtett hatás és a posztantibiotikus effektus kapcsolata) és több gyógyszer együttes alkalmazása esetén megvizsgálható az esetleges antagonista, vagy szinergista hatás.

Az eddigi kutatások legújabb mérföldköve a gombák sejtfalszintézisét gátló echinocandinok bevezetése volt, melyek invazív candidiázis és aspergillózis

esetében biztonsággal és jó hatásfokkal használhatóak, emellett kedvező farmakokinetikai és farmakodinámiai tulajdonságokkal rendelkeznek. Hatásukat az 1,3- β -D glükán szintáz nemkompetitív gátlása révén fejtik ki, ami a gomba sejtfa fő glükán komponensét, az 1,3- β -D glükán bioszintézisét végzi. A gyógyszer megváltoztatja a sejtfa integritását, csökken a vastagsága, így az elveszíti mechanikai szilárdságát, a sejt nem képes ellenállni az intracelluláris ozmotikus nyomásnak és ez végül a sejt líziséhez vezet.

Az echinocandinok széles hatásspektrummal rendelkeznek a *Candida* és *Aspergillus* fajok körében, míg *Zygomycetes*-ek és *Cryptococcus neoformans* ellen hatástalannak bizonyultak, mivel a sejtfa 1,3- α és 1,6- α glükánt tartalmaz. Mindhárom echinocandin *in vitro* és *in vivo* is fungicid a *Candida* fajok nagy részével szemben, beleértve az azol rezisztenseket (*C. krusei*, *C. glabrata*) és az amphotericin B (AMB) rezisztenseket (*C. lusitaniae*) is.

Az echinocandinokra jellemző, hogy magas fehérjekötő képességgel rendelkeznek humán szérumban. Ez az érték caspofunginnál (CAS) a legalacsonyabb (96,5%), ezt követi az anidulafungin (ANI) 98-99%-kal és a micafungin (MICA) 99,8%-kal. Ezen tulajdonság ismeretében azt feltételezik, hogy a szérumban fehérjékkel *in vitro* szérumos kísérletekben és *in vivo* is szerepe lehet az antimikrobiális szerek hatásának megváltoztatásában. Az echinocandinok csökkent aktivitása szérumban jelenlétében arra enged következtetni, hogy a fehérje kötési tulajdonságuknak közvetlen hatása van a gyógyszerre, ami valószínű abban nyilvánul meg, hogy megváltoztatják a glükán szintáz gátlási képességüket.

A szabad gyógyszer hipotézis szerint csupán az ANI 1%-a, a CAS 3,5%-a és a MICA 0,2%-a farmakológiailag aktív szérumban jelenlétében. Ennek értelmében a MIC értékeknek 200-500-szorosára kellene emelkednie. De ez nem egyezik meg a fentebb említett kísérletekben kapott eredményekkel. Ezért valószínűnek

tartják, hogy a fehérjéhez kötött gyógyszer egy részének megmarad az antifungális aktivitása. Ezt a hipotézist MICA esetében már megcáfolták, mivel a megfigyelések szerint a gyógyszer köti a szérumban a fehérjéket, de ez a kötés reverzibilis és gyenge.

Az echinocandinok mellett, hogy kevésbé toxikusak, a normál dózisuk háromszorosa is jól alkalmazható terápia során. *In vitro* kísérletekben azonban gyakran megfigyelhető jelenség, hogy nagyobb koncentrációjú echinocandinok adagolását követően csökken a gyógyszer aktivitása az adott kórokozóval szemben. Némely esetben az echinocandinok kifejtik ölü hatásukat alacsony koncentrációnál, viszont magasabb koncentráció értéknél közel ugyanolyan növekedést mutatnak, mint a kontroll mintáknál. Ezt nevezik paradox növekedésnek, melyet az antifungális szerek közül kizárólag az echinocandinoknál figyeltek meg.

Figyelemreméltó tény, hogy *in vitro* a paradox növekedés olyan gyógyszerkoncentráción is megjelenik, ami a humán szérumban is elérhető a hagyományos dozírozási stratégia mellett.

A gyógyszerek kombinációban való alkalmazásával számos előnyre tehetünk szert. Így például a fokozott hatékonyság, az alacsonyabb dózisoknak köszönhető csökkent toxicitás és mellékhatások, a ritkábban előforduló gyógyszer-rezisztens variánsok és a szélesebb hatásspektrum mind-mind arra mutat, hogy egyes gyógyszerkombinációkkal nagyobb terápiás siker érhető el. Ezért kísérleteinkben a CAS-t nemcsak magában, hanem egy másik sejtfalkomponenst gátló szerrel, a nikkomycin Z-vel (NIK) is vizsgáltuk.

CÉLKITŰZÉS

Kísérleteinkben a caspofunginnak, micafunginnak, valamint a kitin szintézis gátló nikkomycin Z-nek az *in vitro* aktivitását vizsgáltuk a DE OEC Orvosi Mikrobiológiai Intézetében izolált, klinikailag jelentős *Candida* fajok ellen mikro –és makrodilúciós módszerek segítségével.

Célul tűztük ki:

- a micafungin MIC meghatározását és összehasonlítását RPMI-1640 és RPMI-1640 + 50% humán szérum jelenlétében a különböző *Candida* fajok ellen, valamint a gyógyszer hatékonyságának tanulmányozását a kétféle tápközegben idő-ölés kísérletek segítségével.
- a caspofungin és a nikkomycin Z MIC értékeinek meghatározását a különböző *Candida* fajok ellen, majd ezek ismeretében idő-ölés görbék felvételével tanulmányozni és összehasonlítani a caspofungin és a nikkomycin Z ölü hatását külön-külön, illetve együttesen RPMI-1640 és 50% humán szérummal kiegészített RPMI-1640 tápközegben.
- a kísérlet során a magas koncentrációban adott caspofungin esetében jelentkező paradox növekedés megfigyelését és változását a nikkomycin Z, illetve a tápközeghez hozzáadott humán szérum jelenlétében.

ANYAGOK ÉS MÓDSZEREK

A vizsgált gombafajok eredete

A MICA *in vitro* vizsgálatához 8 *Candida* faj 24 klinikai izolátumát és 5 ATCC tesztörzset (American Type Culture Collection) használtunk. Az összes *C. albicans*, *C. tropicalis*, *C. krusei*, *C. glabrata*, *C. parapsilosis* és háromból egy *C. inconspicua* izolátum vérből származott. Az izolátumok azonosítása API ID32C és CHROMagar *Candida* táptalaj segítségével már korábban megtörtént. A *C. parapsilosis*, *C. orthopsilosis*, *C. metapsilosis* és *C. inconspicua* fajok azonosítását pedig, molekuláris biológiai módszerekkel erősítettük meg.

A CAS *in vitro* vizsgálata során 15-15 *C. albicans*, *C. glabrata*, *C. tropicalis* és *C. parapsilosis*, illetve 4-4 *C. dubliniensis*, *C. metapsilosis* és *C. orthopsilosis* klinikai minta paradox növekedését vizsgáltuk mikrodilúciós és idő-ölés módszerrel, melyek közül fajonként 2-5 izolátumot használtunk fel a további kísérletekhez. Azonosításuk és a tenyészet tisztaságának ellenőrzése az előzőekben leírt módszerrel történt. A *C. dubliniensis*, *C. parapsilosis*, *C. orthopsilosis* és *C. metapsilosis* fajok azonosítása korábban már megtörtént molekuláris biológiai eljárásokkal.

A *C. metapsilosis* és a *C. orthopsilosis* izolátumokat Tavanti és munkatársai bocsájtották a rendelkezésünkre.

Érzékenység meghatározása mikrodilúciós módszerrel

A CAS, MICA és a NIK minimális gátló koncentráció (MIC) értékeinek meghatározását a standard CLSI M27-A3 dokumentum ajánlása alapján végeztük el.

Sabouraud agaron nőtt 24 órás tenyészeteket alkalmaztunk az egyes törzsek gombaszuszpenzióinak elkészítéséhez. Denzitométer segítségével 0,5 McFarland

sűrűségű oldatot készítettünk, melyhez 0,9 %-os fiziológiás sóoldatot adtunk. A MIC értékek meghatározásához 96 üregű ELISA-táplemezeket használtunk. Az egyes gombáknál pozitív (gyógyszert nem tartalmazó) és negatív (gombát nem tartalmazó) kontrollt is alkalmaztunk.

A gyógyszereket steril desztillált vízben oldottuk fel és 0,015-8 mg/l koncentráció értékek között vizsgáltuk a MIC értékeket. MICA esetében a mikrodilúciós módszert RPMI-1640 + 50% humán szérum (Sigma, Budapest) jelenlétében is elvégeztük, ahol 0,06-32 mg/l gyógyszerkoncentrációkat használtunk. A NIK (Sigma, Budapest) legmagasabb vizsgált koncentráció értéke a kísérleteink során 8 mg/l volt, mivel ez a maximálisan elérhető érték a szérumban.

Ezt követően a táplemezeket 35°C-on inkubáltuk, majd az üregek tartalmát pipettával összeszuszpendáltuk és leolvastuk az eredményeket.

A MIC értékek meghatározását 24 óra után végeztük el CAS (Cancidas, Merck) és MICA (Mycamin, Astellas), valamint 48 óra elteltével NIK esetében. A szuszpenzió zavarosságának vizsgálatát vizuálisan határoztuk meg a prominens gátlás kritériuma alapján. A MIC az adott antifungális szer azon legkisebb koncentrációja volt, melynél az üregek zavarossága jelentős - legalább 50%-os - csökkenést mutatott a gombakontrollhoz képest.

Az antifungális hatás vizsgálata idő-ölés görbék segítségével

A kísérleteket Klepser és munkatársai által leírt standardizált módon végeztük el. MICA esetében mind az RPMI-1640, mind pedig, a humán szérummal kiegészített tápközeg esetén 0,5-16x MIC koncentrációkat alkalmaztunk, a legmagasabb vizsgált MICA koncentráció pedig 64 mg/l volt.

A CAS idő-ölés görbéit 0,125-16 mg/l, míg a NIK-t 0,125-8 mg/l koncentráció értékek között vettük fel RPMI-1640-ben. A két szer kombinációjánál a CAS-t minden koncentrációértéknél vizsgáltuk (0,125-16 mg/l), míg a NIK-nél az adott izolátum MIC értékét vettük alapul. Ahol a NIK MIC ≥ 8 mg/l volt, ott csak a legmagasabb, 8 mg/l koncentrációt használtuk. Az ennél alacsonyabb MIC értékek esetén a MIC-cel megegyező, illetve annál nagyobb koncentrációkat is vizsgáltuk 8 mg/l-ig.

Ötven százalék humán szérummal kiegészített RPMI-1640 tápközegben 2-2 *C. albicans*-t (10920 és 17433), *C. tropicalis*-t (555 és 375), *C. glabrata*-t (6605 és 14545) és *C. parapsilosis*-t (9150 és CP117), valamint 1-1 *C. metapsilosis*-t (CP5) és *C. orthopsilosis*-t (CP85) vizsgáltunk. A CAS koncentrációi 32, 16, 1 és 0,125 mg/l voltak, míg a CAS + NIK kombináció esetén 8 mg/l NIK-t adtunk 16, 1 és 0,125 mg/l koncentrációjú CAS-hoz.

A kísérlet során 10^5 CFU/ml (Colony Forming Unit/ml) kiindulási inokulumot alkalmaztunk. A csöveket sötétben, folyamatos rázatás mellett, 35 °C-os termosztátban inkubáltuk. Adott időpontokban (0, 4, 8, 12, 24 és 48 óra) a csövekből 100-100 μ l-eket vettünk ki, melyekkel 1: 10-es léptékű sorozathígítást végeztünk el fiziológiás sóoldatban.

Ezt követően 4×30 μ l mintát pipettáztunk az egyes Sabouraud agarok felszínére. 15-20 perces száradás után 48 órára, 35 °C-os termosztátba helyeztük, s végül megszámoltuk a kinőtt telepeket. Az élő gombasejtek számát (CFU) a hígítási adatok ismeretében határoztuk meg. A kapott csíraszámokat az idő függvényében grafikusán ábráztuk.

Fungicidnek akkor tekinthető a szer, ha a csíraszámokban legalább 99,9%-os (3-log_{10}) csökkenés tapasztalható a kiindulási inokulumhoz képest. Ha ennél kisebb

a változás, akkor fungisztatikusnak tekinthető az antifungális szer az adott izolátummal szemben.

Paradox hatás akkor figyelhető meg idő-ölés kísérletek során, amikor az antifungális szer alacsony és magas koncentrációin növekedés észlelhető (fungisztatikus hatás), de a köztes koncentrációkon nincs gombanövekedés (fungicid hatás).

A CAS + NIK idő-ölés görbék esetében vizsgáltuk a gyógyszerek egymásra gyakorolt hatását. Szinergista hatás akkor tapasztalható, ha a kombinációban adott szerek legalább 100-szorosával hatékonyabbak az általunk vizsgált leghatásosabb monoterápiás szernél. Ha ez az érték alacsonyabb, akkor additívnek (indifferensnek) tekinthető a kombináció. Ha pedig a két szer gátolta egymás hatását, akkor beszélhetünk antagonizmusról.

EREDMÉNYEK

Micafungin iránti érzékenység vizsgálata mikrodilúciós módszerrel

RPMI-1640-ben az összes *C. albicans*, *C. tropicalis*, *C. glabrata*, *C. krusei* és *C. parapsilosis* izolátum érzékenynek bizonyult a módosított fajspecifikus CLSI határértékeket figyelembe véve. Ötven százalék humán szérummal kiegészített tápközegben az összes *Candida* faj megfelelő növekedést mutatott, a MIC értékek 4-128x nagyobbak voltak az RPMI-1640-ben tapasztalathoz képest. Négyszeres növekedés két *C. metapsilosis* izolátumnál volt tapasztalható, míg a legmagasabb, 128x-os csupán egy *C. inconspicua* esetében. Leggyakrabban a 64x-es MIC érték növekedés fordult elő (29-ből 11 izolátumnál).

Az idő-ölés kísérletek eredményei micafungin esetében

A MICA fungisztatikus aktivitást mutatott RPMI-1640-ben az összes *C. albicans* és *C. tropicalis* izolátumokkal szemben, még a legmagasabb, 16x-os MIC értéknél is. A többi faj esetében $\geq 2-8x$ MIC-nél fungicid hatás volt megfigyelhető 48 óra után.

A tápközeghez adott humán szérum jelentősen csökkentette a MICA aktivitását az összes vizsgált izolátumnál. *C. albicans*, *C. tropicalis*, *C. parapsilosis*, *C. metapsilosis* és *C. orthopsilosis* esetében csak fungisztatikus hatású volt a szer, míg a többi *Candida* fajnál jelentősen magasabb koncentrációértéknél következett be az ölü hatás RPMI-1640-nel összehasonlítva.

Humán szérum jelenlétében a MICA már 1-2x MIC-nél fungisztatikusnak bizonyult *C. albicans* izolátumokkal szemben, míg a legmagasabb gyógyszerkoncentráción 48 óra után $-\log 1,54$ és $-\log 2,78$ CFU/ml mértékben csökkent a sejtszám.

C. tropicalis és *C. glabrata* izolátumokkal szemben a MICA az idő-ölés kísérletekben fungisztikus hatású volt 1 mg/l koncentráción (1x MIC) RPMI-1640 + 50% humán szérum jelenlétében. *C. tropicalis* ellen a gyógyszer a legmagasabb koncentrációin is csak fungisztikus hatást produkált, míg *C. glabrata* esetében a ≥ 2 x MIC 24 óra után már fungicidnek bizonyult.

C. krusei-vel szemben 1x MIC értéknél 24 óra után fungisztikus hatású volt a MICA, de ez a hatás a következő 24 óra során megszűnt. Tizenhat mg/l gyógyszerkoncentráción fungisztikus és fungicid hatás is érvényesült, míg 32 mg/l-en (4x MIC) 48 óra elteltével az összes izolátumra ölü (fungicid) hatást fejtett ki a gyógyszer.

A MICA fungisztikus hatással rendelkező *C. inconspicua* izolátumaival szemben 1-2 mg/l-en. Ennél magasabb koncentrációkon (≥ 2 -4x MIC) már 12 óra után ölü hatás volt megfigyelhető.

A *C. metapsilosis* esetében a magas koncentrációjú MICA erősen fungisztikus hatással rendelkezik. Ezzel szemben *C. parapsilosis* és *C. orthopsilosis* ATCC tesztörzseknél 8 mg/l-en, míg a klinikai izolátumoknál 32-64 mg/l-en (1-2x MIC) figyelhető meg gyenge fungisztikus hatás.

***Candida* fajok caspofunginra és nikkomycin Z-re vonatkoztatott MIC értékei**

A CAS MIC értékei a *C. albicans*, a *C. dubliniensis*, a *C. tropicalis* és a *C. glabrata* esetében 0,015-0,06 mg/l között változtak. Ettől magasabb értékeket a *C. orthopsilosis* (0,12 mg/l) és *C. metapsilosis* (0,25 mg/l) izolátumok vettek fel, míg a *C. parapsilosis*-oknak 0,5-1 mg/l közötti MIC értékeket figyeltünk meg, de még ez is a módosított érzékenységi határértéken belül maradt.

Egyik *C. tropicalis* és *C. glabrata* izolátumnál sem tapasztaltunk prominens csökkenést a gombakontrollhoz képest NIK-vel szemben. A többi faj MIC értékei NIK esetén 1-8 mg/l között változtak, kivéve a *C. albicans* 17433-at, ahol már 0,25 mg/l-en megfigyelhető volt a gátlás.

A caspofungin gombaellenes hatása az idő függvényében

C. albicans izolátumokra jellemző, hogy magas gyógyszerkoncentrációban paradox növekedést mutatnak. Ez a jelenség a 4780-as és a 17433-as izolátumnál 8-16 mg/l koncentráción következik be, míg a másik három törzs esetében (10920, 19627 és 19888) 4-16 mg/l között volt megfigyelhető. Alacsonyabb gyógyszerkoncentráción (0,12-2 mg/l) fungicid hatású volt a szer.

A *C. tropicalis* izolátumok esetében szintén megfigyelhető a paradox növekedés. A *C. tropicalis* 3404-es és 375-ös izolátumoknál 8-16 mg/l-en, míg a többi három izolátumnál (555, 5093 és 8640) 16 mg/l gyógyszerkoncentráción.

A vizsgált *C. glabrata* izolátumok közül hárommal szemben (2712, 14545 és 27510) a CAS fungisztatikus hatást fejtett ki 48 óra után, míg a 69-es és 6605-ös törzs ellen fungicid volt a szer, habár 24 óra elteltével még paradox növekedés volt megfigyelhető 8-16 mg/l-en.

A *C. parapsilosis* 9150 és a CP117 izolátumok paradox növekedést mutattak 8-16 mg/l CAS koncentráció jelenlétében. Másik két vizsgált izolátum esetében (CP120, CP121) nem volt megfigyelhető a jelenség és minden gyógyszerkoncentráción fungisztatikus hatású volt a szer.

Az összes CAS koncentráción fungisztatikus hatás jelentkezett a *C. dubliniensis* izolátumokkal szemben. A *C. metapsilosis* CP5 esetében ≥ 1 mg/l, míg CP86-nál ≥ 8 mg/l fungicid hatás volt megfigyelhető. A *C. orthopsilosis* CP85 izolátum

paradox növekedést mutatott 8-16 mg/l CAS koncentráción, míg a CP125-ös izolátummal szemben 16 mg/l-en fungicid volt a szer.

A nikkomycin Z gombaellenes hatása az idő függvényében

A NIK idő-ölés kísérletekben fungisztatikus hatást mutatott azon izolátumokkal szemben, ahol a MIC érték 0,25-4 mg/l között volt a mikrodilúciós módszer során. A 8 mg/l NIK-t tartalmazó csövek (*C. albicans* 10920, *C. parapsilosis* 9150, *C. orthopsilosis* CP85 valamint az összes *C. tropicalis* és *C. glabrata*) idő-ölés görbéje a kontrollhoz volt hasonló.

Az idő-ölés kísérletek eredményei caspofungin + nikkomycin Z kombináció esetében

Antagonizmus a CAS és a NIK között nem volt megfigyelhető. Szinergizmus a *C. albicans* 10920, a *C. tropicalis* 555, a *C. glabrata* 69 és 6605, illetve a *C. parapsilosis* 9150 és CP121 izolátumoknál tapasztaltunk, ami relatíve magas CAS koncentráción (≥ 4 mg/l) és még MIC érték alatti NIK koncentráción (1 mg/l-en) is megjelent. A többi esetben a két szer indifferens volt egymásra nézve, mely nagy részben fungicid hatással párosult, kivéve a *C. dubliniensis* izolátumokat és a szinergizmust nem mutató *C. glabrata*-kat. A NIK minden esetben megszüntette a CAS-nál tapasztalt paradox növekedést.

Azon *Candida* izolátumoknál, melyekkel szemben szinergizmust mutat a CAS + NIK kombináció, jól megfigyelhető, hogy 48 óra után minden gyógyszerkombinációnál fungicid hatás tapasztalható annak ellenére, hogy a NIK nem csökkentette a gombatelepek számát monoterápiás szerként alkalmazva. A paradox növekedést a kombináció minden esetben megszüntette, habár *C. tropicalis* 555-ös izolátumnál 8 és 12 óránál a két legmagasabb, míg 24 óránál a 16 mg/l CAS + 8 mg/l NIK gyógyszerkoncentráció fungisztatikus hatást mutatott, míg az alacsonyabb dózisok fungicidnek bizonyultak.

Szinergizmust nem mutató *C. parapsilosis* CP117 esetében csak a 4-8-16 mg/l CAS + 4 mg/l NIK bizonyult fungicid hatásúnak, az ettől alacsonyabb koncentrációkon fungisztatikus volt a szer 48 óra elteltével, míg a 0,12 mg/l CAS + 4 mg/l NIK hasonló lefutást mutatott a kontroll görbéhez képest.

Idő-ölés kísérletek eredményei RPMI-1640 + 50% humán szérumban

A CAS MIC értékei 50% humán szérumban kiegészített tápközegben *C. albicans*, *C. dubliniensis* és *C. tropicalis* fajoknál 0,12 mg/l volt, ami 2-8x-os növekedést jelent RPMI-1640-hez képest. *C. glabrata* (MIC= 0,5 mg/l), *C. parapsilosis* (MIC= 8 mg/l) és *C. orthopsilosis* (1 mg/l) 8-16x-os MIC emelkedést mutatott, míg *C. metapsilosis* izolátumok MIC értéke a 4x-esére emelkedett (1 mg/l) humán szérumban tápközegben.

Egy törzsnél sem fordult elő paradox növekedés 50% humán szérumban tartalmazó közegben. A 0,12 mg/l gyógyszerkoncentráció minden vizsgált izolátum esetében hatástalannak bizonyult, azaz a gombák erőteljes növekedést mutattak. A *C. parapsilosis sensu lato* összes tagjánál az 1 mg/l sem gátolta a gomba növekedését, míg *C. parapsilosis* 9150 izolátum esetében még a legmagasabb koncentráció is hatástalan volt. Fungicid hatás a *C. albicans*, *C. tropicalis* és a *C. glabrata* 6605-ös izolátumainál volt megfigyelhető 16 mg/l gyógyszerkoncentráción.

C. albicans 17433 és *C. glabrata* 6605 izolátumok idő-ölés görbéje alapján elmondható, hogy a monoterápiás szerként adott NIK mellett a legalacsonyabb CAS dózissal kombinált 8 mg/l NIK is hatástalannak bizonyult 48 óra elteltével. Az 1 és 16 mg/l CAS + 8 mg/l NIK kombináció 48 óra után fungicid hatást fejtett ki.

C. tropicalis 555 izolátum esetében csupán két monoterápiás dózis, a 8 mg/l NIK és a 0,12 mg/l CAS nem mutatott hatékonyságot. A többi gyógyszerkoncentrációkon erősen fungisztikus (0,12 CAS + 8 mg/l NIK) és fungicid (1 és 16 mg/l CAS + 8 mg/l NIK) hatás érvényesült 48 óra után.

A *C. parapsilosis* 9150 izolátum idő-ölés görbájéről leolvasható, hogy 48 óra elteltével csupán a legmagasabb koncentrációjú kombináció, a 16 mg/l CAS + 8 mg/l NIK csökkentette a gombatelepek számát az egyedül alkalmazott 16 mg/l CAS-hoz hasonlóan; gyenge fungisztikus hatás volt megfigyelhető. A többi gyógyszerkoncentráció nem volt hatásos.

A CAS + NIK kombináció között szinergizmus *C. tropicalis* 555 és *C. albicans* 17443 izolátumoknál volt megfigyelhető 0,12 mg/l CAS koncentrációnál, míg *C. albicans* 10920 esetében az 1 és a 0,12 mg/l gyógyszerkoncentráció is szinergizmust mutatott. Az összes többi izolátumot figyelembe véve a két szer kombinációja indifferens (additív) volt. A *C. parapsilosis* esetében, ahol a monoterápiás szerként adott CAS hatástalannak bizonyult, a kombinációban használt CAS + NIK sem okozott jelentős telepszámcsökkenést.

MEGBESZÉLÉS

Az invazív candidiázis egy állandóan jelenlevő közegészségügyi probléma. Prevalenciája és mortalitása már több mint egy évtizede változatlan annak ellenére is, hogy az antifungális terápia területe folyamatosan fejlődik. Az 1980-as évek eleje óta a gombás fertőzések egyre nagyobb arányban jelentek meg az immunszuppresszáltak, illetve a kórházban fekvő súlyos alapbetegségtől szenvedő betegek körében.

A sejtfalszintézist gátló echinocandinok bevezetése nagy áttörést jelentett a klinikai gyakorlatban kedvező farmakokinetikai és farmakodinámiai tulajdonságaik miatt. *In vitro* kísérletekben a *Candida* fajok MIC értéke az echinocandinok iránt általában alacsony, míg néhány faj, mint például a *C. parapsilosis* és *C. guilliermondii* esetében ≥ 2 mg/l MIC értékek is előfordulnak.

Mindezek mellett magas MIC (> 2 mg/l) értékkel rendelkező *C. albicans*, *C. glabrata*, *C. krusei* és *C. tropicalis* klinikai izolátumokat is leírtak már, ami a glükán-szintáz enzim Fks1 alegységének a HS1 és HS2 régióiban történt aminosav változása miatt fordulhat elő.

Az előbb említett, aminosavcsereben megnyilvánuló rezisztenciát általában elkülönítik a magas echinocandin koncentráció jelenlétében történő, a sokszor jóval a MIC érték feletti gombanövekedéstől. Ez a paradox jelenség egy stresszválasz-reakció, mely során a túlélő sejtek sejtfalában a 1,3- β glükánt felváltja a kitin. A magas CAS koncentráció a *C. albicans* sejtfal 1,3- β glükán mennyiségét 81 %-ban csökkentette, míg a kitin szintet hatszorosra növelte.

Az echinocandinoknak humán szérumban jelenlétében magas a fehérjekötő képessége, ezért *in vitro* kísérletekben 50% humán szérummal kiegészített tápközeg is alkalmazható, hogy az *in vivo* körülmények minél hitelesebben

legyenek modellezve. A humán szérum hatása az echinocandinokra még nem teljesen tisztázott, de nem valószínű, hogy *in vivo* szerepe lehet a paradox növekedésnek, akár az egyszeri nagy dózisú echinocandin terápiánál sem, mivel a humán szérum, illetve az egyéb szérum faktorok megszüntetik a paradox növekedést a gyakorlatban használt gyógyszerkoncentrációkon.

Mindezen adatok ellenére a közelmúltban sikerült először leírni a klinikumban egy, a kitin szintézis fokozódása következtében fellépő echinocandin rezisztenciát. Egy 51 éves, súlyos májelégtelenségben szenvedő beteg CAS-nal történő empirikus terápiáját követően (70 mg telítő dózis után 35 mg napi dózis) olyan ritka *C. albicans*-t izoláltak vérből, ami mind FKS mutációval (HS1 régióban a 645-ös szerin cseréje prolinra), mind pedig, négyszer magasabb kitin szinttel rendelkezett a vad típushoz viszonyítva. Tehát úgy tűnik, bizonyos esetekben *in vivo* is számítani kell echinocandin terápia során a kompenzatórikus kitin szint megnövekedésére és ezáltal a gyógyszer hatástalanságára.

A MICA-nal végzett kísérleteinkben a MIC értékek RPMI-1640 tápközegben a módosított érzékenységi határértéken belül mozogtak, humán szérum jelenlétében pedig a 4-128x-ára emelkedtek.

A MICA hatékony volt 50% humán szérum jelenlétében az összes vizsgált *C. albicans*, *C. tropicalis*, *C. glabrata* és *C. inconspicua* izolátumokkal szemben ≤ 4 mg/l koncentráción.

Habár ezt, a szérumban és a szövetekben is elérhető átlagos MICA koncentrációt a klinikumban elfogadott, 100 mg/kg napi dózis alkalmazásával nem biztos, hogy elérjük, az emelt, 150 mg/kg/nap gyógyszerdózis már hatékony vér és szöveti MICA szintet biztosíthat.

A *C. krusei* kevésbé tűnt érzékenynek MICA iránt az *in vitro* kísérletek során, mivel fungisztikus hatás csak ≥ 16 mg/l-n fordult elő, ami arra enged következtetni, hogy a 150 mg/kg/nap dózis sem elegendő *C. krusei* által kiváltott candidiázis során.

A jelenlegi és a régebbi eredmények is azt mutatják, hogy *C. parapsilosis* által okozott invazív candidiázis kezelésére az echinocandinok nem az elsőként ajánlott antifungális szerek, mégis az emelt napi dózis megfelelően magas gyógyszer csúcskoncentrációt (C_{max}) eredményezhet szérumban.

Emellett a faj csökkent virulenciája a többi *Candida* fajjal összehasonlítva szintén fontos szerepet játszhat az echinocandinok hatásosságában. Ennek ellenére szoros összefüggést vélnek felfedezni az echinocandin használat és a *C. parapsilosis* fertőzés során létrejött candidémia újboli megjelenésével.

A *C. orthopsilosis* hasonló tulajdonságokat mutatott, mint a *C. parapsilosis*, míg a *C. metapsilosis* izolátumok esetében már 1-8 mg/l koncentráción fungisztikus hatás volt megfigyelhető annak ellenére, hogy a *C. parapsilosis sensu lato* csoportnak mindhárom tagja ugyanazon aminosavcserével rendelkezik az FKS alegységben.

A CAS-nal végzett tanulmány során az idő-ölés kísérlet hasznos módszernek bizonyult a paradox növekedés vizsgálatára NIK és humán szérum jelenlétében. A kísérlet során paradox növekedés RPMI-1640 tápközegben a *C. albicans*, *C. tropicalis*, két *C. parapsilosis* és egy *C. orthopsilosis* izolátumok esetében volt tapasztalható olyan gyógyszerkoncentrációkon (kivéve a 3 *C. tropicalis* izolátumot), melyek normál dozírozási stratégia mellett a humán szérumban is elérhetőek (12,1 mg/l).

A kitin szintézis gátló NIK MIC meghatározása során a legmagasabb, 8 mg/l koncentráció sem hozott prominens gátlást *C. tropicalis* és *C. glabrata*

izolátumok esetében, míg a többi fajnál elég széles skálán mozogtak a MIC értékek (0,25-8 mg/l).

A CAS + NIK kombináció alkalmazása megszüntette a paradox növekedést, ami gyakran még a NIK, MIC alatti koncentrációin is megfigyelhető volt. Emellett a NIK fokozta a CAS aktivitását azon izolátumok esetében, melyeknél paradox növekedés nem volt tapasztalható.

Ötven százalék humán szérumot tartalmazó tápközegben a paradox növekedés megszűnt, ezzel szemben fontos megjegyezni, hogy a CAS hatékonysága jelentősen lecsökkent az összes vizsgált *Candida* faj esetében. A gyógyszer ezen aktivitásváltozása valószínűleg a 96,5%-os fehérjekötő képesség miatt jelentkezhet.

Szérummal kiegészített RPMI-1640-ben már 1 mg/l CAS koncentráción erős fungisztatikus vagy fungicid hatás érvényesült a *C. albicans*, *C. glabrata*, *C. tropicalis* és *C. dubliniensis* fajok ellen. *C. orthopsilosis* és *C. metapsilosis* izolátumok esetében csak a 16-32 mg/l CAS mutatott aktivitást, míg a *C. parapsilosis*-szal szemben csupán gyenge fungisztatikus hatás volt megfigyelhető. CAS + NIK kombináció csak *C. albicans* 10920 és 17433, illetve *C. tropicalis* 555 izolátumok esetében okozott szinergista hatást az alacsonyabb CAS koncentrációértékeknél. A többi törzs esetében nem változott jelentősen a gombaszám a kombináció alkalmazásával RPMI-1640 + 50% szérum közegben.

Habár a szérummal kiegészített tápközegben végzett érzékenységi vizsgálatok jobban utánozzák az emberi szervezetben zajló folyamatokat, emellett pedig könnyebben el lehet különíteni az FKS mutánsokat a vad típustól, csupán néhány MIC meghatározást végeztek eddig humán vagy szarvasmarha szérummal.

Ahogy a MIC eredmények mutatják, a gombák érzékenysége közvetlenül függ a szérumban jelenlététől, viszont a kísérletekben használható szérumban koncentráció mennyisége még nem tisztázott.

Az invazív gombafertőzések kimenetelét döntően a kórokozó virulenciája, az alapbetegség és a fehérvérsejtek száma határozza meg. Az *in vitro* farmakodinámiás vizsgálatok szerepet játszanak az adott MIC értékkel rendelkező kórokozó gátlásában vagy elölésében a kérdéses antifungális szer esetén. Ismerve a gombaellenes szer farmakokinetikáját (humán vagy kísérletes állatmodellek által) lehetőség van arra, hogy a gyógyszeres terápia tervezésével az invazív gombafertőzés kezelése még eredményesebb legyen.

Minezen erőfeszítések ellenére, nagy lehet a különbség az *in vitro* érzékenyek minősülő kórokozó kezelése és a végkimenetel között. A terápiás sikertelenségek jelenlegi magas száma vezetett az utóbbi 1-2 évben a fajspecifikus határértékek bevezetéséhez.

A humán szérumban végzett vizsgálataink eredményei tovább javíthatják a betegek gyógyulási esélyeit, mivel világosan mutatják a két, általunk vizsgált echinocandin esetén, hogy a szérumban csökken az antifungális hatás. Ez mindenképpen azt jelzi, hogy nagyobb echinocandin dózisok valószínűleg jobb terápiás hatást eredményeznek, bár ez a stratégia sokkal több anyagi ráfordítással jár. A szérumban végzett vizsgálatok eredményeinek a felhasználása a határértékek jövőbeli, esetleges módosításánál fontosnak tűnik.

ÖSSZEFOGLALÁS

A kísérletek során két echinocandin, a micafungin és a caspofungin *in vitro* aktivitását tanulmányoztuk a klinikailag fontos *Candida* fajokkal szemben RPMI-1640, illetve 50% humán szérummal kiegészített tápközegben, mikro- és makrodilúciós módszerekkel. Ugyancsak vizsgáltuk a nikkomycin Z-nek és a szérumnak a hatását caspofungin esetén paradox növekedést mutató és paradox növekedést nem mutató *Candida* izolátumok esetén.

Az eredmények alapján mind a caspofungin, mind pedig, a micafungin *in vitro* hatékonysága csökkent 50% humán szérum jelenlétében a klinikailag fontos *Candida* fajok ellen. Micafungin esetén a MIC értékek közelítettek, vagy néhány faj esetében jóval az újonnan bevezetett érzékenységi határérték felé emelkedtek szérumos tápközegben. Vizsgálataink alapján az olyan magas micafungin koncentráción gátolható gombák, mint a *C. parapsilosis*, a *C. orthopsilosis* vagy a *C. krusei* nagyobb napi dózisú terápiát igényelhetnek.

A caspofunginnal végzett vizsgálatok során bebizonyítottuk, hogy a nikkomycin Z illetve 50% humán szérum alkalmazása megszünteti a néhány *Candida* fajnál észlelt paradox növekedést. Bár a paradox növekedés csupán egy *in vitro* tapasztalható jelenségnek tűnik, a nikkomycin Z-vel kapott eredményeink segíthetnek, hogy a jövőben más gyógyszerekkel együtt adva hatékonyabb kezelési stratégiákat lehessen kidolgozni, mivel kísérleteinkben is több *Candida* fajjal szemben szinergista hatást mutatott a caspofunginnal kombinálva.

A humán szérummal végzett vizsgálataink eredményei tovább javíthatják a betegek gyógyulási esélyeit, mivel világosan mutatják a két, általunk vizsgált echinocandin esetén, hogy a szérumban csökken az antifungális hatás. Az általunk kapott eredményeket állatkísérletekben kell a közeljövőben megerősíteni.

Iktatószám: DEENKÉTK/267/2012.
Tételszám:
Tárgy: Ph.D. publikációs lista

Jelölt: Földi Richárd

Neptun kód: A6IM32

Doktori Iskola: Gyógyszerészeti Tudományok Doktori Iskola

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

1. **Földi, R.**, Szilágyi, J., Kardos, G., Berényi, R., Kovács, R., Majoros, L.: Effect of 50% human serum on the killing activity of micafungin against eight *Candida* species using time-kill methodology. *Diagn. Microbiol. Infect. Dis.* 73 (4), 338-342, 2012.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.diagmicrobio.2012.05.011>
IF:2.528 (2011)
2. Szilágyi, J., **Földi, R.**, Sedigh, B., Kardos, G., Majoros, L.: Effect of nikkomycin Z and 50% human serum on the killing activity of high-concentration caspofungin against *Candida* species using time-kill methodology. *J. Chemother.* 24 (1), 18-25, 2012.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1179/1120009X12Z.0000000005>
IF:1.084 (2011)

További Közlemények

3. **Földi, R.**, Kovács, R., Gesztelyi, R., Kardos, G., Berényi, R., Juhász, B., Szilágyi, J., Mózes, J., Majoros, L.: Comparison of In Vitro and Vivo Efficacy of Caspofungin Against *Candida parapsilosis*, *C. orthopsilosis*, *C. metapsilosis* and *C. albicans*.
Mycopathologia. Epub ahead of print (2012)
DOI: <http://dx.doi.org/10.1007/s11046-012-9554-7>
IF:1.654 (2011)
4. Szilágyi, J., **Földi, R.**, Gesztelyi, R., Bayegan, S., Kardos, G., Juhász, B., Majoros, L.: Comparison of the kidney fungal burden in experimental disseminated candidiasis by species of the *Candida parapsilosis* complex treated with fluconazole, amphotericin B and caspofungin in a temporarily neutropenic murine model.
Chemotherapy. 58 (2), 159-164, 2012.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1159/000337088>
IF:1.816 (2011)
5. Bayegan, S., Szilágyi, J., Kemény-Beke, Á., **Földi, R.**, Kardos, G., Gesztelyi, R., Juhász, B., Adnan, A., Majoros, L.: Efficacy of a single 6 mg/kg versus two 3 mg/kg caspofungin doses for treatment of disseminated candidiasis caused by *Candida albicans* in a neutropenic mouse model.
J. Chemother. 23 (2), 107-109, 2011.
IF:1.084

Összesített impakt faktor: 8.166

Összesített impakt faktor: (értekezés alapjául szolgáló közlemények esetén): 3.612

A DEENK Kenézy Élettudományi Könyvtár a Jelölt által a Publikációs Adatbázisba feltöltött adatok bibliográfiai és tudományometriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2012.09.04

Fontosabb előadások listája

Varga I, Sóczó G, Kardos G, Majoros L., **Foldi R.** A Caspofungin ölü hatásának összehasonlító vizsgálata RPMI-1640 és antibiotikum medium 3 közegben *Candida dubliniensis* törzsek esetén. DEOEC TDK Konferencia 2008 Debrecen

J. Szilágyi, **R. Foldi**, S. Bayegan, G. Kardos, Á. Kemény-Beke, R. Gesztelyi, B. Juhász, A. Adnan, L. Majoros. Evaluation of the Etest method for determining micafungin MICs for 360 clinical isolates of ten *Candida* species. MMT 2010 konferencia. Keszthely

Az értekezés témájához kapcsolódó posztterek listája

Richárd Földi, Judit Szilágyi, Gábor Kardos, Réka Berényi, Renátó Kovács, László Majoros. Effect of 50% human serum on the killing activity of micafungin against eight *Candida* species using time-kill methodology. 2nd Joint Workshop of ÖGMM, ÖGACH, ÖGIT & ÖGHMP, 2011. Vienna

László Majoros, Renátó Kovács, Réka Berényi, Judit Szilágyi, **Richárd Földi**, Rudolf Gesztelyi, Gábor Kardos, Béla Juhász. *In vitro* and *vivo* efficacy of caspofungin against *Candida parapsilosis*, *C. orthopsilosis*, *C. metapsilosis* and *C. albicans*. 2nd Joint Workshop of ÖGMM, ÖGACH, ÖGIT & ÖGHMP, 2011. Vienna

Földi Richárd, Berényi Réka, Domán Marianna, Szilágyi Judit, Kovács Renátó, Kardos Gábor és Majoros László: A micafungin antifungális hatása 50% humán szérum jelenlétében nyolc *Candida* faj ellen az idő-ölés görbék felvétele esetében. V. Magyar Mikológiai Konferencia. 2012. Budapest

Köszönet illeti a Richter Gedeon gyógyszergyárat, akik a tanulmányaimat támogatták.

A kísérletek a TÁMOP 4.2.1./B-09/I/KONV-2010-0007 pályázat által valósultak meg.